

Sisäministeriö
PL 26
00023 VALTIONEUVOSTO

LAUSUNTO

5.2.2026

EOAK/8368/2025 LAUSUNTOPYYNTÖ: HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI KANSALAIKUUSLAIN MUUTTAMISESTA JA SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

Eduskunnan oikeusasiamieheltä on pyydetty lausuntoa yllä mainitusta hallituksen esitysluonnoksesta.

Esityksessä ehdotetaan uutta kansalaistamisen edellytystä, jonka myötä hakijan olisi osoitettava riittävä yhteiskuntaosaamisen taso Suomen kansalaisuuden saamiseksi. Lähtökohtaisesti edellytyksen täyttyminen osoitettaisiin suorittamalla hyväksytysti kansalaisuuskoee, jossa mitattaisiin tietoja suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta ja perusperiaatteista sekä yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista.

Minun on ollut mahdollista arvioida luonnosta vain hyvin rajatusti ja esitän jatkovalmistelua varten seuraavat kansalaisuuslakiehdotusta (1. lakiehdotus) koskevat pykäläkohtaiset huomiot.

Kansalaisuuskokeen laatiminen (25 b ja 25 c)

Ehdotetun 25 b §:n mukaan "Maahanmuuttovirasto sopii kansalaisuuskokeen laatimisesta yliopiston kanssa". Sanamuodon perusteella voi jäädä vaikutelma, että Maahanmuuttovirasto sopii siitä, että se laatii kansalaisuuskokeen yhdessä yliopiston kanssa, vaikka tarkoitus on luonnoksen perusteluiden perusteella nähdäkseni se, että Maahanmuuttovirasto hankkii kokeen laatimisen kokonaisuudessaan ostopalveluna yliopistolta. Pykälän muotoilu olisi kuitenkin syytä harkita tarkennettavaksi.

Luonnoksen perusteella jää epäselväksi, kuka arvostelee tai tarkastaa kansalaisuuskokeen koevastaukset. Kansalaisuuslakiin ehdotetussa 25 c

§:ssä säädettäisiin kansalaisuuskokeen laatijan tehtäviksi 1) kysymysten ja vastausvaihtoehtojen laatiminen sekä 2) edellä mainittujen ylläpitämisestä ja kehittämisestä huolehtiminen. Maahanmuuttoviraston tehtävä puolestaan olisi 3 §:ään tehtävän lisäyksen jälkeen hallinnoida, valvoa ja kehittää kansalaisuuskoetta, minkä lisäksi se käsittelisi kansalaisuuskokeen suorituksen hylkäämistä koskevasta päätöksestä tehdyt oikaisuvaatimukset (41 §). Esimerkiksi viimeksi mainitun pykälän perusteluiden (s. 79) perusteella Maahanmuuttovirasto tekisi kokeen hylkäämistä koskevan päätöksen, eli tämän perusteella vaikuttaisi siltä, että se arvostelisi tai tarkastaisi kokeet. Mielestäni jää kuitenkin epäselväksi, onko siinä silloin kyse kansalaisuuskokeen ”hallinnoimisesta, valvonnasta tai kehittämisestä”, kun toisaalta kokeen ”hallinnointi” on viranomaisen tehtävää määrittävänä ilmaisuna epätäsmällinen ylipäättään ja myös tässä asiayhteydessä.

Luonnoksessa ei ole havaintojeni mukaan erikseen kiinnitetty huomiota siihen, soveltuvatko hallinnon yleislait koekysymysten laatijoihin ja koetilaisuuksien järjestäjiin, eikä näiden virkavastuuseen. Vaikka esimerkiksi hallinnon yleislait tulevat sovellettavaksi suoraan soveltamisalasäännöstensä mukaisesti, perusteluita olisi mielestäni kuitenkin hyvä harkita selvyiden vuoksi täydennettäväksi näiltä osin.

Seuraamus järjestyksen rikkomisesta ja vilpillisestä menettelystä (esityksen 25 h §)

Luonnoksen mukaan kansalaisuuskokeen suorittajan koesuoritus katsotaan hylätyksi, jos hän syyllistyy järjestyksen rikkomiseen koetilaisuudessa eikä koetilaisuuden valvojan kehotuksesta huolimatta lopeta menettelyä. Jos kokeen suorittaja syyllistyy koetilaisuudessa vilpilliseen menettelyyn, siinä avustamiseen tai sen yritykseen, hänen koesuorituksensa katsotaan hylätyksi ja hän menettää oikeutensa osallistua koetilaisuuteen 12 kuukauden ajaksi koetilaisuudesta. Jos menettely on toistuvaa tai muuten erityisen vakavaa ja haitallista, kokeen suorittajan koesuoritus katsotaan hylätyksi ja hän menettää oikeutensa osallistua koetilaisuuteen 24 kuukauden ajaksi koetilaisuudesta.

Asian jatkovalmistelussa olisi syytä pohtia, ovatko vilpillisen menettelyn seuraamukset oikeassa suhteessa tekoihin ja yhdenmukaiset muun lainsäädännön kanssa. Esimerkiksi yleisistä kielitutkinnoista annetussa laissa (6 a §) oikeus osallistua kokeeseen menetetään vilpillisen toiminnan seurauksena joko 6 tai 12 kuukaudeksi.

Kokeen suorittamista koskevat erityisjärjestelyt (25 g §)

Luonnoksen mukaan kokeen suorittaja, joka on sairauden, vamman, lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden tai muun niihin rinnastettavan syyn vuoksi estynyt suorittamasta kansalaisuuskoetta samalla tavalla kuin muut kokeen suorittajat, voi pyytää erityisjärjestelyjä kokeen suorittamiseen.

Säädösehdotus jättää Maahanmuuttovirastolle varsin laajan harkintavallan siinä, miten se kohtelee esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidotonta henkilöä tai missä tilanteessa virasto myöntää erityisiä järjestelyjä, jotta esimerkiksi vammainen henkilö voisi suorittaa kokeen. Esityksen perusteluissa tulisi tarkemmin pohtia sitä, kuinka varmistetaan harkintavallan käyttö siten, että henkilön sairaus tai vamma ei aseta häntä muita huonompaan asemaan ja että hän voi käytännössä osallistua kansalaisuuskokeeseen yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Jossain määrin epäselväksi jää myös ehdotetun 25 g §:n suhde 17 §:ään, jonka mukaan kansalaisuuden hakijalle voidaan myöntää Suomen kansalaisuus, vaikka yhteiskuntatietoedellytys ei täyty, jos hänen terveydentilansa tai vammansa pitkäaikaisesti estää sen täyttämisen tai muutoin on olemassa erittäin painava syy yhteiskuntatietoedellytyksestä poikkeamiselle. Näiden kahden pykälän suhdetta tulisi jatkovalmistelussa selventää.

Koetilaisuuden järjestäjät saavat kokeeseen osallistuvien terveydentilaa koskevia tietoja. Jatkovalmistelussa on syytä varmistaa, että näiden tietojen käsittely on asianmukaista.

Apulaisoikeusasiamies
Mikko Sarja

Esittelijäneuvos
Jari Pirjola

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.